

Снежана Маринковић,
Народни музеј Зрењанин

АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА НАЛАЗИШТА КРУШКА – ЦИГЛАНА КОД ТОМАШЕВЦА

Апстракт: Налазиште Крушка – Циглана код Томашевца је откривено приликом рекогносцирања циглане 1969. У току рекогносцирања су пронађени површински налази праисторијске керамике. Заштитна археолошка ископавања предузета су 1970. године.

Током археолошких ископавања, утврђено је да на локалитету постоји више културних хоризоната: бронзано доба, Сармати III–IV век. Богатство археолошког материјала (откривена керамика) у културним слојевима и јамама поткрепљује ову констатацију. Налази лепа и појединачни налаз фрагмента људске лобање иду у прилог претпоставци да се ради о некрополи и насељу.

Кључне речи: Банат, Томашевац, Крушка – Циглана, фрагменти посуда, поклопци, насеље, некропола, бронзано доба, Сармати III–IV век.

Бројни локалитети на простору Средњег Баната на којима су вршена заштитна археолошка ископавања у протеклих четрдесет година, до данас нису публиковани. Народни музеј Зрењанин је био носилац свих реализованих пројеката и археолошких ископавања под руководством кустоса Радована Радишића. Неопходно је, и обавезујуће, публиковати истражене и старе локалитете, условно речено, јер су они драгоцени како за археолошку науку, тако и за подручје Средњег Баната, у смислу детерминисања културне хронологије.

Дуги низ година мештани су експлоатисали земљиште на циглани, проналазили фрагменте керамике и о томе обавештавали музеј. Приликом обиласка циглане у мају 1969. године, констатовано је у профилу новог ископа и на целом простору иловишта, обиље праисториске керамике и то бронзано-добне урне са шнур орнаментом и канеловане, као и фрагменти мањих судова као прилог гробу. На основу таквих информација, Народни музеј у Зрењанину предузима заштитна археолошка ископавања 1970 године.*

Локалитет Крушка – Циглана се налази на око километар североисточно од банатског села Томашевац, на десној обали реке Тамиш. У току истраживања отворене су четири сонде на јужном профилу циглане и испитана је површина око 105 м² (слика 1).

Сонда I, (слика 2 и 3), димензија 3 x 8 м, садржи у првим откопним слојевима фрагменте средњовеков-

не и сарматске керамике, док се остеолошки материјал јавља спорадично. Сарматској култури припадају налази fine керамике, рађене на витлу, фрагменти обода здела, један са S профилацијом, фрагменти дна, фрагмент амфоре са тракастом дршком, сиве боје (Т. I. 1, 2, 3, 4) – имају аналогију са сарматским материјалом са некропола, Војловица – Панчево (Батистић – Попадић 1984 – 1985: Т. II. 37, Т. III. 14, Т. XII. 174), Суботица – Верушић (Секереш 1988: Т. III. 7, Т. XIX. 7), Перлек – Бензинска станица (Микић – Антонић 2008: Т. I. 23, 24, 22, 21), Банатски Деспотовац, Циглана – Полет Нови Бечеј (Маринковић 2009: стр. 7).

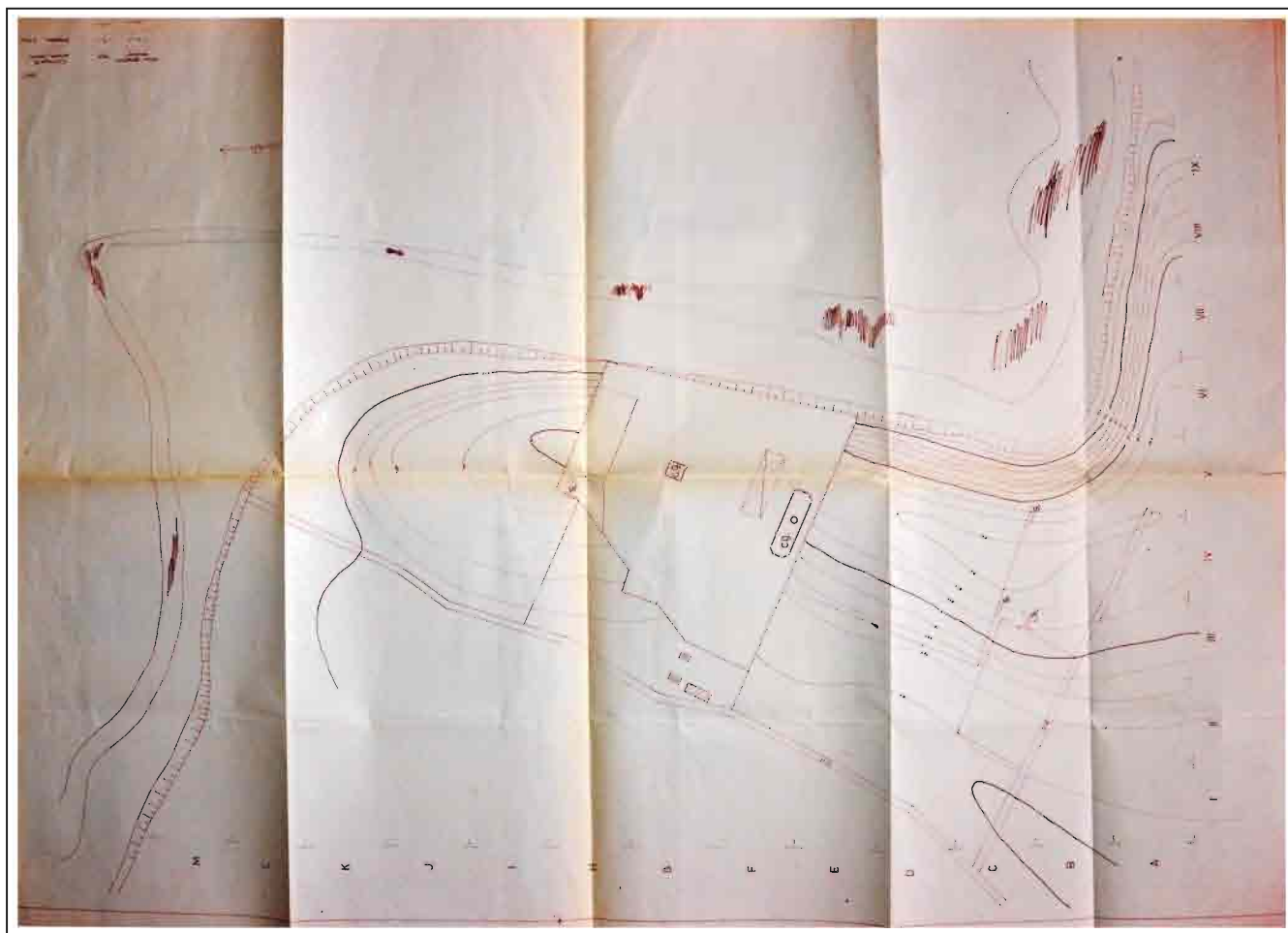
Фином керамичким материјалу припада фрагментован мањи пехар на коничној пуној нози, са делом трбуха са црвеним фирнисом, и фрагменти обода здела рађени у истом маниру, који су датовани II веком и представљају импорт из западних производних центара (Т. II. 1, 2, 3) – аналогни пример са некрополом „Чик“ (Бугарски 2009: стр. 125. сл. 26). Осим fine керамике, уочава се и велико присуство керамичких посуда грубе фактуре, без декорације, печене од смеђих до црвенкастих нијанси. Једини орнаментисани примерак је фрагмент обода лонца са отисцима нокта, рађен руком од пречишћене глине, црвенкасто смеђе боје са траговима горења (Т. II. 4) – сличан лонцу са некрополе Двориште епархије Банатске (Барачки 1961: Т. X. 5). Издвајају се налази керамике који хронолошки припадају

позном бронаном добу: фрагмент лонца са језичастом дршком, глачане површине (Т. II. 5), фрагмент конкавног дна урне са делом зида, fine фактуре, црне боје, орнаментисан хоризонталним, паралелним канелурама, мања здела коничног облика рестаурирана (Т. II. 6, 7). Ископавањем у Сонди I је откривено пет јама различитих димензија. Јаме су обележене бројевима од 1 до 5. Откривена јама 1 је цилиндричног облика (на дубини 1,81 м), у њој је нађен већи број фрагмената сарматске керамике, остаци животињских костију, посуда грубе фактуре, неједначено печене смеђе и црвене боје.

Истражена јама 2 у Сонди I (на дубини 2,10 м) је испуњена већом количином пепела, гара и нагорелом земљом, животињским костима и керамиком. У јами је откривена углавном сарматска фина керамика, рађена на витлу. Међу облицима доминирају посуде типа здела, фрагмент дна (Т. III. 1, 2). Заступљени су и лонци мањих димензија (фрагменти равних дна), грубе фактуре, израђени од пречи-

шћене глине, неједнако печени, површине смеђе, мрке и црвене, рађени руком – припадају аутохтоној дачкој варијанти и јављају се са сарматским материјалом на некрополи Црвенка (Барачки 1961: стр. 141 Т. IV. 8, 7, 10), (Т. III. 3, 4, 5). Значајни су налази: мања здела на пуној нози са низом отисака врха прста, на дну кружна рупица грубе фактуре, рађена руком, мрке боје затварач за амфору, немарно и грубо урађен, од глине, сиве боје (Т. IV. 1, 2). Поклопци са дугметастом дршком, рађени руком, од пречишћене глине, грубе фактуре, коничног облика, печени од мрке до тамноцрвене нијансе (Т. IV. 3, 4), идентичне поклопце налазимо на сарматском насељу Перлек – Бензинска станица (Микић – Антонић 2008: Т. I. 14.). Поред јама 2, у непосредној близини саме ивице, појавила се у току истраживања бронзанодоба керамика, фрагмент дна мање зделе, глачане сиве површине (Т. IV. 5).

У културном слоју Сонде I су откривени остаци грађевинске делатности – подница сарматског

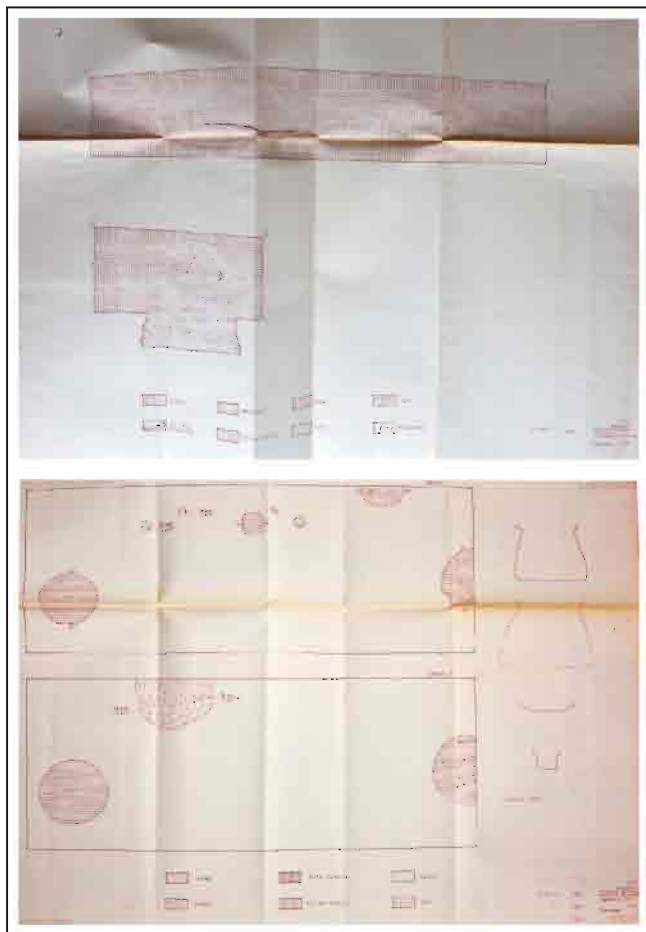
Слика 1. Ситуациони план локалитета Крушка – Циљана

периода (на дубини 1,40 м). Ради се о зони набијене земље аморфног облика која се делимично подвлачи под профил CD Сонде I. Да би се обавила детаљнија истраживања везана за јаму 2 и открила величина поднице, Сонда I је јужно проширена 2 x 4 м, а западно 2 x 3 м. Током радова је откривена у потпуности јама 2 и подница објекта – куће, кружног облика, пречника 175 цм. Под објекта је пресечен у профилу, а након подизања поднице указала се јама 5 кружног облика, (на дубини 1,90 м). У јужном проширењу Сонде I констатован је фрагмент људске лобање (на дубини 1,02 м) без прилога, поред које се налази део испечене црвене земље.

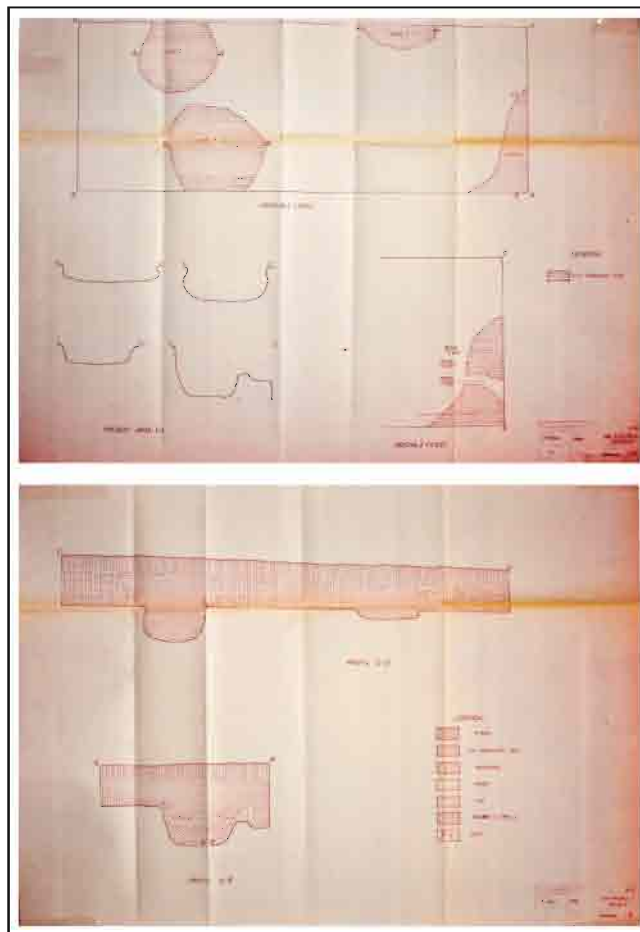
За Сонду II (слика 4, 5), која је постављена у истом профилу циглане (димензије 3 x 8 м), карактеристични су налази у културним слојевима сарматске керамике fine и грубе израде. У току ископавања откривене су 4 јаме у централном делу које садрже сарматску керамику и већи број животињских костију. Фрагмент обода лонца (Т. V. 1) – сличан тип

лонца потиче са локалитета Вршац, Црвенка (Барачки 1972: стр. 23, 13), Врањ код Хртковаца (Даутова – Рушевљан 1991: Т. IV. 7) и фрагменти профилисаних обода здела, рађених на витлу (Т. V. 2, 3). Пажњу заслужује фрагмент fine посуде (биконичног облика, већих димензија, црвене боје, тањих зидова, рађене на витлу, са орнаментом дубоких урезаних линија и перфорацијом), фрагмент мањег лонца и фрагмент тракасте дршке крчага (Т. V. 4, 5, 6) – најближа аналогија са локалитетом Кува код Бегеча (Даутова – Рушевљан 1972 – 1973: Т. II. 6, Т. III. 12), римско – провинцијског су порекла. Јами два припадају и налази два фрагмента обода суда, мањих димензија, глчане површине мрке боје из позног бронзаног доба (Т. VI. 1, 2).

Са намером да се утврди простирање локалитета или евентуално његова периферија отворена је Сонда III (димензије 3 x 6 м). У културним слојевима појављује се атипична сарматска керамика, осим фрагмента обода тордиране зделе који припада позном

Слика 2–3. Сонда I, локалитет Крушка – Циљана

Слика 4–5. Сонда II, локалитет Крушка – Циљана

бронзаном добу – гава група (Т. VI. 3) – аналогни примерци са локалитета Група Даљ (Анђелић 1995: Т. В. 39), Вајуге (Тасић 1983: Т. XXV. 3).

У Сонди IV, (димензије 2 x 4,5 м) постављеној на северном профилу циглане, у горњим слојевима, пронађен је углавном материјал који припада позном бронзаном добу. Фрагменти обода здела, смеђе боје, средње фактуре, гљачане површине, фрагменти дршки урни – тракаста, тунеласти и рожасти, смеђе и сиве боје, на основу типолошких карактеристика и најближих аналогја (Т. VI. 4, 5, 6, 7, 8) Матејски Брод – Нови Бечеј (Маринковић 2006: 155, 156), Стубарлија (Медовић 2007: стр. 35), Опово – Бели Брег (Буквић 2000: Т. VIII. 5, 9) хронолошки се повезују са позним бронзаним добом.

Ископавања на налазишту Крушка – Циглана, пружила су на основу покретних налаза основне информације о самом локалитету и његовој припадности. Старијем хоризонту припадају налази керамике позног бронзаног доба, (од 1300 до 900. год. старе ере), са посебним освртом на фрагмент тордиране

здеље која се датује у гава групу. Претпоставка је да на основу налаза гроба, чија припадност није издиференцирана (без прилога), али налази урни у току рекогносцирања и у истраженим културним слојевима, пружају довољно информација да је локалитет некропола. Млађем хоризонту насеља припада сарматски период III–IV век, без прецизнијих података, о евентуалном станишту (подница). Укопавањем сарматских објеката највероватније је и општећен културни слој, старијег хоризонта бронзаног доба. Најмоћнији културни слој сигурно је сарматски, када су и подигли насеље и интензивно га користили током III–IV века.

НАПОМЕНЕ

- * Руководилац ископавања Радишић Радован, Народни музеј Зрењанин и Предраг Медовић.
- ** Фотографије израдио Душан Маринковић, Народни музеј Зрењанин.
- *** Захваљујем се Жељку Величкову на урађеној компјутерској припреми рада.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Батистић – Попадић, Дарија. *Сарматска некропола Војловица – Панчево*. Нови Сад: РВМ 20 (1984–1985): 59 – 83.
- Секереш, Агнес. *Сарматска некропола Суботица – Веришић*. Нови Сад: РМВ 40 (1988): 107–147.
- Микић – Антонић, Бранислава. *Сарматска насеље на локалитету Перлек – Бензинска станица*. Нови Сад: РМВ 50 (2008): 109–131.
- Маринковић, Снежана. *Сарматска култура на илу Баната – из збирке Народног музеја Зрењанин*. Зрењанин: Каталог (2009): 34.
- Бугарски, Иван. *Некрополе из доба антике и ране средње веке на локалитету Чик*. Београд (2009): 183.
- Барачки, Станислав. *Сарматски налази из Вршца*. Нови Сад: РВМ 10 (1961): 117–142.
- Барачки, Станислав. *Налази Сармата у јужном Банату*. Вршац: Каталог (1972): 5–39.
- Даутова – Рушевљан, Велика. *Сондажно – Зајинића ископавања на локалитету Врањ код Хршковаца у Срему (1980 – 1989)*. Нови Сад: РВМ 33 (1991): 41–62.
- Даутова – Рушевљан, Велика. *Зајинића ископавања античког локалитета Кува код Бејеча*. Нови Сад: РВМ 21–22 (1972–1973): 141–152.
- Анђелић, Драган. *Трагови насеља бронзаног и старијег гвозденог доба*. Нови Сад: Археолошка истраживања дуж ауто пута кроз Срем (1995): 73–89.
- Тасић, Никола. *Југословенско Подунавље од индоевропске сеобе до њорода Скија*. Нови Сад – Београд (1983): 167.
- Маринковић, Снежана. *Матејски брод – вишеслојно археолошко налазиште*. Зрењанин: Каталог (2006): 40.
- Буквић, Љубомир. *Канелована керамика Гава комплекса у Банату*. Нови Сад (2000): 320.
- Медовић, Предраг. *Стубарлија – некропола насеља Феудвар код Мошорина (Бачка)*. Нови Сад (2007): 138.

1

2

3

4

T.I

1

2

3

4

5

6

7

Т. II

3

5

1

2

4

T. III

1

2

3

4

5

T. IV

1

2

3

4

5

6

T. V

1

2

3

4

5

6

7

8

T. VI

Snežana Marinković

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS FINDINGS KRUŠKA – BRICKYARD NEAR TOMAŠEVAC

Summary

Finding Kruška - Brickyard near Tomaševci was discovered during reconnaissance of brickyard in 1969. During reconnaissance were found surface findings of prehistoric pottery. Protective archaeological excavations were undertaken in 1970.

During the archaeological excavations, it was determined that on the site there are several cultural layers: the Bronze Age, the Sarmatians III - IV century. The wealth of archaeological material (pottery discovered) in the cultural layers and pits supports this statement. Findings of mud paste and individual finding of a fragment of human skull are in favor of the assumption that it is both a necropolis and a settlement.

